

ELS FAMILIARS: TRES SEGLES DE PROBLEMES

ELS FAMILIARS I ELS PROBLEMES INSTITUCIONALS.

Ja des de ben aviat els familiars van ser una font ininterrompuda de conflictes. Per una part tenim la Inquisició, i d'altra banda els estaments polítics, que veien la Inquisició com una eina poderosa de control reial damunt Catalunya.

Al 1512 el rei Ferran signava una Concòrdia per la qual es comprometia a modificar la situació vigent al Principat, fonamentalment en aspectes tan importants com reduir el nombre de familiars i posar sota el control de tribunals seculars els conflictes en els quals els familiars es veiessin implicats. Evidentment el canvi era tan important que les reserves demostrades per la Inquisició van fer que la Concòrdia fos paper mullat.

La prova la tenim el 5 d'agost de 1533; davant el rei Carles es tornà a insistir en el mateix tema, «que los inquisidores de Aragón, Cataluña y Valencia tenían un número excesivo de familiares, cuya identidad era mantenida en secreto, dando origen así a numerosos abusos.» (1)

Però els problemes resolts en el paper van continuar, i al 1568 la mateixa Inquisició va proposar als estaments polítics una Concòrdia que va ser totalment rebutjada. La resposta del Sant Ofici és prou aclaridora; en un informe intern diu el següent, «tenemos por averiguado que no se verán contentos hasta que hayan hechado a la Inquisición de este Reyno...» (2)

Fou ja al 1585 quan es va arribar a un acord transcendental per al futur dels qui fins ara treballaven de familiars a la Inquisició. Es va prohibir totalment que els familiars poguessin exercir a la vegada el seu càrrec de familiar i càrrec a la jurisdicció civil oficial, com per exemple en els ajuntaments. Tot això va donar un punt d'inflexió que comportà canvis substancials en el desenvolupament dels familiars a Catalunya.

LES CARACTERÍSTIQUES DELS FAMILIARS.

La figura del familiar ja era coneguda a la Inquisició medieval i va continuar posteriorment. El familiar era una persona laica, que feia d'intermediari entre el presoner i el Tribunal. La seva tasca principal era rebre informació el més extensa

possible sobre el presumpte delinqüent i passar-la al notari del Tribunal, però ell no podia fer el judici. La seva fama popular fou sempre la d'espies, però el cert és que la majoria de les denúncies que rebien eren formulades pels propis veïns i familiars de l'acusat.

La figura del familiar a Catalunya va tenir una trajectòria diferent a la de la resta de l'Estat, com per exemple a Castella, on el familiar era un càrrec molt desitjat ja que proporcionava honor per a ell i per als seus descendents. A casa nostra la cosa funcionava d'una altra manera.

Fins a la Concòrdia de 1585 la familiatura era molt semblant a la castellana, però quan es va aprovar la Concòrdia de 1585, amb la impossibilitat d'exercir càrrecs públics, va fugir a una classe alta i preparada culturalment que fins aleshores havia trobat honors i privilegis importants, fent de funcionari inquisitorial. Després d'aquesta data la cosa va canviar de forma radical. La inquisició es va trobar amb problemes per reclutar i mantenir la xarxa de familiars, que es va veure afeblida de manera notable, cosa que abans no passava, amb l'agreujament que els nouvinguts a la familiatura mostraven uns trets diferents dels anteriors, principalment un baixíssim nivell cultural i moral, que va degradar el càrrec. Tot això no va afavorir la simpatia i la popularitat dels familiars en el si de la seva comunitat. «La falta de ilustración general en sus individuos acompañada de una facultad omnímoda de cometer desaciertos...» (3)

La majoria dels conflictes plantejats pels familiars i els seus conciutadans foren de caràcter civil i criminal més que pròpiament religiós; per exemple casos de violència contra les persones i les propietats, adulteri, jocs, usura, falsificació de moneda i contraban, eren els delictes més freqüents en què els familiars es veïen implicats.

El problema no era el descrèdit en el qual queien els propis familiars, sinó que aquests utilitzaven la Inquisició com a escut davant de les autoritats locals, cosa que va provocar una lluita constant en els dos àmbits de poder. El resultat va ser que la balança es decantava a favor de la Inquisició, ja que la Inquisició mai no va permetre que els seus familiars fossin jutjats per jutges aliens a la mateixa Inquisició, resultant, com es pot suposar, que les penes imposades fossin molt més suaus. Només en el cas que el delicte fos comès contra la mateixa Inquisició s'enfortien les penes; serveixi d'exemple un cas únic en tres-cents anys, un familiar fou condemnat a relaxar, és a dir, a pena de mort, i fou a Barcelona l'any 1540.

RECLUTAMENT, REQUISITS I PRIVILEGIS DELS FAMILIARS.

Després de 1585, a les ciutats, els familiars eren principalment gent de baixa extracció, principalment jornalers, menestrals, aturats i alguns botiguers; a la costa pescadors i al camp eren els llauradors, més o menys acomodats. Però la gran majoria analfabets, d'això s'excusa la Inquisició dient que és la gent més honrada.

Els requisits eren ésser major d'edat, vint-i-quatre anys, tenir la neteja de sang, no exercir oficis servils ni baixos i ser espanyol. Degut al que ja hem dit i a les dificultats per fer nous familiars, les normes es van oblidar i no van ser cap impediment al Principat, fins i tot van arribar a ser familiars genovesos i alguns francesos de segona generació.

Els privilegis van ser suficientment interessants perquè malgrat la poca estima general hi hagués persones disposades. Podem destacar que fins al 1585 podien desenvolupar càrrecs públics, no pagar impostos, això es va suprimir al 1805, és a dir, ja gairebé a la fi del Sant Ofici, quan van haver de pagar el cadastre reial. No ser sotmesos a la jurisdicció civil, no allotjar tropes a casa seva, privilegi suprimit al 1684, portar armes prohibides per les lleis del Principat, que fou també motiu de conflicte ja que la Inquisició va argumentar motius de seguretat. Però la pressió de les autoritats locals va obligar el capità general de Catalunya, al 1763, que promulgues un edicte prohibint de portar armes. Les protestes generalitzades dels familiars els va fer aconseguir que se'ls permetés de tenir dues escopetes, o bé una, i un parell de pistoles.

DOMÈNEC I PERE SENTÍS, FAMILIARS D'ARENYS DE MAR.

Al 1788 ens trobem amb un conflicte entre els familiars Domènec i Pere Sentís d'Arenys de Mar i les autoritats civils locals. El problema aparentment és que els dos familiars posen a la porta de casa seva l'escut inquisitorial, i els regidors aixequen una queixa davant el Tribunal de Barcelona. «Regidores de Arenys de Mar, distante de esta capital en más de seis leguas han recurrido a este Tribunal, solicitando se mander quitar a los familiares Domingo i Pedro Sentís, hermanos, el Escudo de Armas del Santo Oficio, que sobre las puertas contiguas de sus respectivas casas, poco ha fabricadas han puesto (...) que pone sus oficios como encargados de policía incumbe su obligación de celar. Hay novedades que con el tiempo pueden traer inconvenientes que no expresan y en sus casos según las ocurrencias hacen despreciable otro escudo.» (4)

És clar que les autoritats locals demanen la retirada dels escuts per previsió de possibles problemes, que com diuen els inquisidors no expliquen, i justifiquen el recurs enviat per l'obligació d'evitar aldarulls i no per malfiança vers els familiars. És el mateix Consell de la Inquisició que exposa en el seu informe la sorpresa que li provoca aquest assumpte, ja que només té notícia de dos casos més en tot el Principat, i fa la reflexió de la diferència que hi ha entre Catalunya i Castella.

«Es cierto que en otra villa no ha havido otro exemplar y que en este Principado son rarísimos pues solo tenemos noticia de dos, en casa de un Comisario de Tárrega, ya difunto, y otro de Castelló de Farfanya sobre el que no ha havido recurso alguno por la buena correspondencia o menos escrúpulo de los Regidores. Y aunque en Castilla savemos se dan mucha de estas distinciones, observándose casas antiguas con las armas del Santo Oficio.» (5)

Els inquisidors són totalment conscients que el que hi ha darrera de tot és el problema dels privilegis dels familiars, i que la queixa es deu a problemes personals entre els regidors d'Arenys de Mar i els propis familiars, com ho demostren en la seva documentació.

«Como nos consta el empeño con que aquí suelen seguir su empeño los Regidores que por lo regular procede de la envidia o quejas particulares acudiendo a la Audiencia y aún al Consejo y por otra parte siendo más ofensivos los privilegios que gozan en este Principado los familiares, sería tal vez ocasión de esponerlos por sostener una distinción que conocidamente le será repugnante nos propusimos no tomar providencia en el asunto y responder a estos regidores que se havia recibido su representación y que con teson se miraria con la reflexión que el Santo Oficio acostumbra y que cuanto antes se avisarían sus resultados y que en el inerín no se hicieren novedades con pretexto alguno, para hacerlo presente a V.A. y con su resolución asegurar el acierto...» (6)

Si alguna cosa va tenir la Inquisició vers els seus familiars va ser el recolzament i la protecció que els va donar en tot moment, fins al punt que en aquest cas no els va obligar a retirar els escuts. S'arribà al que podríem dir una solució de compromís, favorable als seus familiars principalment; i intentat de no ofendre els regidors deixen oberta una escletxa perquè el superior, si ho desitja, pugui rectificar la decisió.

«...pareciéndonos que en todo caso para evitar el desaire que pudiera seguirse a los Familiares, el medio no sería otro que prevenirles nuevamente que de hecho propio los pusieran interiormente en el portal o donde mejor les acomodare con lo que persuadimos se zanjaría esta diferencia: en todo la Superioridad que V.A. dispondría lo que estime más conveniente. Nuestro Señor que guarde a V.A. muchos años. A Palacio de la Inq. de Barcelona. y Diciembre 24, 1787.» (7)

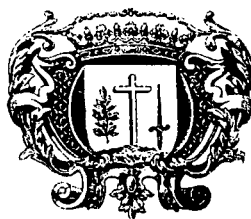
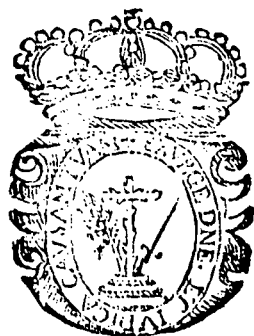
CONCLUSIONS.

Com es pot comprovar, la figura del familiar no va deixar d'ésser present en la vida civil i política de Catalunya durant més de tres segles. En un primer moment ben representada per una classe alta i ben preparada, i, posteriorment, amb una davallada en nombre i preparació dels seus representants, ja pels abusos que els mateixos van cometre, ja per les venjances i malifetes que van fer en tres segles de vida de la familiatura, no van trobar mai una estima ni dels poders civils ni dels seus conciutadans. Només van ser els privilegis i el desig de pujar en una societat difícil, així com de poder gaudir d'una protecció important del Sant Ofici, el que va permetre la Inquisició de mantenir, si més no en les ciutats i pobles més importants, la seva xarxa de familiars, familiars de tota condició personal i moral.

Antoni Llamas i Mantero

NOTES.

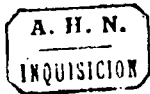
- 1.- KAMEN, Henry. *La Inquisición española*. Ed. Crítica, Barcelona 1988; p. 85-86.
- 2.- AHN, Inq. leg. 2.155. Informe 13 de maig de 1628.
- 3.- PUIGBLANCH, Antoni. *La Inquisición sin máscara*. Patronat Municipal de Cultura. Ed. Altafulla, Barcelona 1988. Col. Caps de Bou, 10; p. 229-230.
- 4.- AHN, Inq. leg. 2.174.
- 5.- Ibídem, leg. 2.174.
- 6.- Ibídem, leg. 2.174.
- 7.- Ibídem, leg. 2.174.

Escuts de la Inquisició.

H. Bon. 11. 2. Sep. mo. 22.
 L. de la Haye Pen.
 J. N. J. de Barchin.
 J. de Barchin.
 J. de Barchin.
 J. de Barchin.

Barcelona 24ª Dic^r de 1787.
al Fr^{te}.

La Cuenta del Curso
hecho por los Regidores de
la Villa de Atoyac de Alca
en Vison que los dos Herman
Familiares de ella quiten
el escudo de armas del S.
oficio puesto sobre las Puertas
del Sur Curac, por Venofues
to a N. S. de Solvia